

tekst **Steffi Weber**

Dossier

illustraties **Barend Wilschut**

**Het zal wel
een man zijn**

Of het nu komt door vooroordelen, genderbias, discriminatie of een glazen plafond: vrouwen zijn ondervertegenwoordigd in de wetenschap. Wat vinden vrouwelijke UvA-academici daarvan, en welke oplossingen zien zij? 'Bijna niemand denkt tegenwoordig nog dat vrouwen dommer zijn dan mannen.'

Wie scoorden er in jouw laatste docentenevaluatie hoger, vrouwelijke docenten of mannelijke? Grote kans dat het de mannen waren. Vrouwelijke wetenschappers worden doorgaans slechter beoordeeld dan hun mannelijke collega's, bleek eind vorig jaar opnieuw uit onderzoek van North Carolina State University. Niet alleen door studenten, maar ook door onafhankelijke instanties als de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO). De wetenschapsfinancier publiceerde twee weken geleden de resultaten van een onderzoek waaruit zou blijken dat vrouwen minder kans maken op onderzoeksfinanciering, meer precies: op een prestigieuze Veni-beurs – steeds noodzakelijker voor wie een carrière binnen de wetenschap ambieert.

NWO heeft de studie laten uitvoeren door de psychologen Naomi Ellemers en Romy van der Lee nadat bij Europese beurzen dergelijke genderverschillen aan het licht waren gekomen. Statistici plaatsten later vraagtekens bij de NWO-studie [zie kader]. Volgens hen was een verkeerde analysemethode gebruikt en zou met de juiste methodiek het verschil tussen de seksen in de honoreringskansen verdwijnen. Telt men de meest recente cijfers over de Veni-toekenningen mee, die uit 2015, verdwijnt het verschil eveneens.

'Hoe het ook zij, ergens gaat het mis met de vrouwen in de

wetenschap,' zegt Catholijn Jonker, voorzitter van het Landelijk Netwerk Vrouwelijke Hoogleraren (LNVH). Er studeren net zo veel mannen af als vrouwen, maar die laatsten bereiken in de Nederlandse wetenschap maar zelden de top. Slechts 17 procent van de hoogleraren is vrouw, aan de UvA ligt dat percentage met 19 procent net iets hoger. Internationaal bungelt Nederland met deze percentages onderaan.

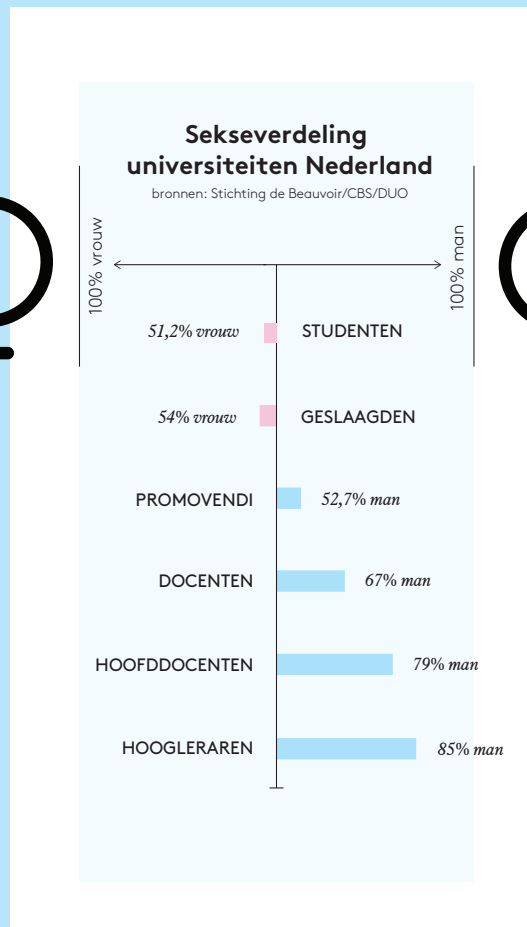
Dat is niet alleen oneerlijk – we willen immers gelijke

kansen voor iedereen – maar ook nog eens slecht voor de wetenschap. Diversiteit zorgt voor meer innovatie en betere prestaties, bleek onlangs uit het

promotieonderzoek van UvA-econoom Sander Hoogen-doorn. 'Én het is een verspilling van talent, vijftig procent van de slimste mensen is immers vrouw,' zegt Jonkers.

Anti-seksismecursus

De Veni-studie wijdt het seksverschil in honoreringskansen aan het taalgebruik van NWO. Zowel de formulieren waar de kandidaten een beurs mee aanvragen als de instructies voor de beoordelaars stonden volgens de studie vol 'gendered' taalgebruik. Een 'aanvrager' dient 'zijn' cv op te sturen en het aantal 'manuren' aan ervaring op te geven. In de beoordeelinstructies stonden woorden als 'uitdagend' en 'excellent', termen die volgens eerder onderzoek onbewust meer met

ZÓ KRIJG JE DIE BEURS OOK ZONDER Y-CHROMOSOOM

Geen zin om te wachten tot de kansen gelijk zijn? Met deze tips van Veni-laureaten sleep je die Veni ook als vrouw binnen:

WEES ZELFVERZEKERD

Silke Allmann, Veni 2014, plantenfysiologie: 'Als wetenschapper krijg je voortdurend commentaar van collega's, en lang niet altijd positief. Vrouwen gaan daar denk ik vaak anders mee om dan mannen. Als een man tien keer commentaar krijgt, waarvan negen keer positief, is hij dik tevreden met die negen positieve opmerkingen. Terwijl de vrouw misschien gaat zitten piekeren over die ene negatieve opmerking. Terwijl het juist belangrijk is dat je met hart en ziel achter je onderzoek staat. Wees enthousiast en ga er 110 procent voor.'

....OF DOE ALSOF

Sofie Marien, Veni 2014, politicologie: 'Mensen zeiden vaak: "Je zit heel goed in de materie, maar probeer wat minder bescheiden te zijn." Dat heb ik eerst moeten oefenen. Ik heb een aantal collega's uitgenodigd om mij vragen te stellen in een vrij formele setting. Daarbij probeerde ik de vragen niet alleen inhoudelijk te beantwoorden, maar het antwoord ook zo overtuigend mogelijk te brengen. Het is belangrijk dat je zelfverzekerd overkomt. Een beetje bluffen kan soms ook geen kwaad.'

WACHT NIET TE LANG

Sofie Marien: 'Vrouwen vrezen vaak dat hun cv nog niet sterk genoeg is en denken dat ze maar beter nog even kunnen wachten tot het beter is. Ik denk dat het belangrijk is om snel je kansen te grijpen en het, als het misgaat, gewoon later nog een keer te proberen. Dan heb je dat hele circuit al eens doorlopen en heb je daarin dus ook al ervaring. En wie weet, misschien had je jezelf wel te laag ingeschat en ben je de eerste keer al succesvol.'

ZOEK VROUWELIJKE LOTGENOTEN

Emily Yates-Doerr, Veni 2014, antropologie: 'Ik had het geluk omringd te zijn door inspirerende, vrouwelijke mentors. Dat helpt ontzettend. Ze kunnen zich inleven in je situatie en kennen de obstakels die je als vrouw in de wetenschap kunt tegenkomen. Kortom, zoek vrouwelijke mentors, die zijn nuttig als rolmodel en adviseur.

mannen worden geassocieerd, in tegenstelling tot bijvoorbeeld 'verantwoordelijk' en 'zorgzaam'.

NWO wil de leden van beoordelingscommissies vanaf volgend jaar anti-seksismecursussen aanbieden. De teksten in uitnodigingen en instructies worden zo seksenneutraal mogelijk gemaakt.

'Bijna niemand denkt tegenwoordig nog dat vrouwen dommer zijn dan mannen, of dat ze in de wetenschap niets te zoeken hebben,' stelt politicoloog Imke Harbers, die een jaar geleden naast een Veni-beurs greep. 'Het zijn subtiele, onbewuste processen die ervoor zorgen dat de kansen om hogerop te komen toch niet helemaal gelijk zijn.' De UvA-docent kon dankzij een Marie Curie-beurs alsnog aan de slag met haar onderzoek naar het functioneren van politieke instituties in Mexico. Daarnaast geeft ze les aan de FMG.

Harbers heeft aan de UvA nooit het gevoel gehad te worden benadeeld omdat ze vrouw is. 'Maar dat betekent niet dat er niets aan de hand is.' De verhoudingen zijn volgens haar wel degelijk scheef. Zo gaan studenten er stelselmatig van uit dat de auteur van de tekst die ze hebben gelezen een man is. 'In een paper over Jane Mansbridge schrijven ze dan doodleuk "he argues". Andersom gebeurt dat nooit.' Harbers neemt het haar studenten niet kwalijk, ze doen het immers niet expres, maar het zegt volgens haar wel iets over het heersende beeld. 'Ze denken onbewust: 'deze wetenschapper heeft iets belangrijks geschreven, het zal vast een man zijn.' Dit fenomeen – impliciete genderbias voor de liefhebber van dure woorden – geldt als één van de belangrijkste oorzaken van het kwaad. Seksevoordelen en stereotypen prenten ons in hoe mannen zijn en hoe vrouwen, en hoe deze zich al dan niet horen te gedragen.

De standaard is een man

'In de wetenschap is het stereotype nog altijd een blanke man met grijs haar en een witte labjas,' zegt Judi Mesman. Om daar verandering in te brengen, lanceerde de Leidse hoogleraar samen met haar collega-hoogleraren Eveline Crone, Naomi Ellemers, en Ineke Sluiter afgelopen juni Athena's Angels, een actiegroep die zich inzet voor gelijke kansen van vrouwen in de wetenschap. Sindsdien wordt hun website overspoeld door berichten van vrouwen die laten zien dat Nederlandse universiteiten niet altijd even vrouwvriendelijk zijn. Een greep uit de anoniem geplaatste 'Angel Alerts': Mannen krijgen promotie, vrouwen in dezelfde omstandigheden niet. Een vrouwelijke hoogleraar die haar zwangere promovenda vraagt of ze een abortus wil overwegen. Een promovenda, klein van stuk, die door een grote mannelijke collega op de gang wordt beetgepakt, opgetild en ondersteboven gehouden, of zakelijke mails ondertekend met kusjes en hartjes.

De meeste verhalen vallen echter onder het kopje: 'de

standaard is een man': vrouwen krijgen sollicitatiebrieven gericht aan 'de heer', mannelijke hoogleraren worden met titels en voorletters vermeld op de telefoonlijst van de afdeling, vrouwelijke hoogleraren met voor- en achternaam, vrouwelijke wetenschappers die worden aangezien voor secretaresse, aan vrouwen wordt altijd gevraagd hoe ze het toch allemaal doen – hun carrière combineren met een gezin – maar aan hun mannelijke collega's nooit, enzovoort.

Athena's Angels laten op hun website ook de gevolgen van seksevooroordelen zien. Onder het kopje 'Athena's Wisdom' publiceren ze artikelen over dit onderwerp, uit gerenommeerde wetenschapsbladen als *PNAS*, *Annual Review of Psychology* en *Science*. Wat blijkt? Vrouwelijke wetenschappers worden minder competent gevonden dan mannelijke, krijgen minder snel een vaste aanstelling, worden minder vaak geciteerd en krijgen minder salaris voor hetzelfde werk. Een man wordt geprezen om zijn leiderschap, terwijl hetzelfde gedrag bij een vrouw als 'bazing' of 'agressief' wordt bestempeld, en in onderwijsbeoordelingen beoordelen studenten vrouwelijke docenten structureel lager dan hun mannelijke collega's.

Belast met zorgtaken

'Veel jonge vrouwen, aio's en postdocs denken dat er geen glazen plafond is in de wetenschap,' zegt Veni-laureaat en politicoloog Liza Mügge. 'Ze komen er later pas achter dat het wel degelijk bestaat, als ze merken dat ze minder vaak worden geciteerd dan hun mannelijke collega's of niet worden gevraagd voor bepaalde posities.'

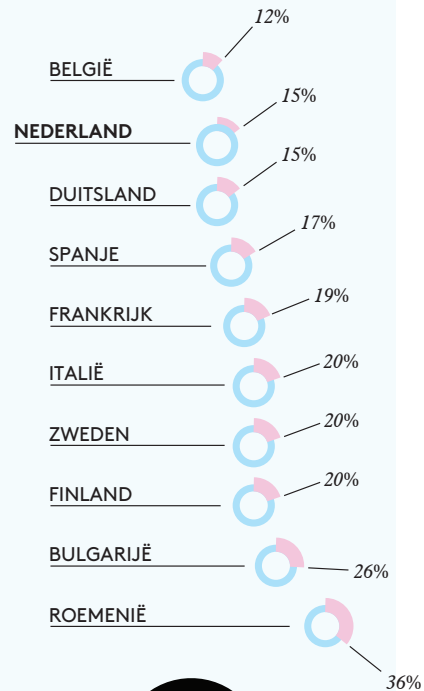
Bij Mügge, UvA-docent gender & etniciteit, kwam het besef op het moment dat ze kinderen kreeg. Ineens stak het stereotype van de deeltijdwerkende, met zorgtaken belaste vrouw de kop op. 'Ik moest heel erg hard mijn best doen om mensen te laten zien dat ik nog volop in de running was,' herinnert Mügge zich. 'Terwijl ik niet het gevoel had dat van mijn partner, die ook wetenschapper is, verwacht werd dat hij het een tijdje rustig aan zou doen.' Mügge werd in 2009 afgewezen voor een Veni, maar kreeg de beurs bij een tweede poging in 2012 wél toegekend.

De nadruk ligt volgens haar hoe langer hoe meer op het binnenhalen van extern onderzoeksgeld. Alleen valt de periode waarin een jonge wetenschapper door beurzen en publicaties moet laten zien wat hij of zij kan, voor vrouwen op een ongunstig moment. Zo kan een Veni alleen binnen drie jaar na promoveren worden toegekend. De kans is groot dat je in die periode bezig bent met het stichten van een gezin.

De NWO houdt daar rekening mee: per kind krijg je achttien maanden uitstel. Een Veni-laureaat mailt dat ze in haar dertigste zwangerschapsweek voor de beoordelingscommissie moest verschijnen voor het interview. Haar dikke buik bleek

Vrouwelijke hoogleraren in de EU

bron: She Figures 2012, VSNU

haar daarbij niet in de weg te zitten. 'Maar voor het interview wachtte ik samen met een andere vrouwelijke aanvrager, die de hele nacht niet had geslapen omdat haar kind ziek was. Zij werd afgewezen.'

Rolmodellen en bewustwording

Over oplossingen zijn de meningen verdeeld. Het LNVH heeft berekend dat – als de huidige cijfers doorzetten – er pas in 2058 evenveel vrouwen als mannen hoogleraar zijn. LNVH-voorzitter Jonker heeft er weinig vertrouwen meer in. 'In Nederland is men wars van harde maatregelen zoals quota,' zegt ze. 'Maar als er al jaren niets verandert, zouden we er misschien toch een keer over moeten nadenken.' Ook Mesman pleit voor structurele veranderingen, al kunnen die minder radicaal zijn dan een

HET ONDERZOEK EN SIMPSONS PARADOX

Vrouwelijke aanvragers hadden tussen 2010 en 2012 bij NWO 14,9 procent kans op een beurs voor wetenschappelijk onderzoek, mannen 17,7 procent. Vrouwen vroegen 42 procent van de beschikbare beurzen aan, maar kregen slechts 38 procent toegelikt. Het verschil ontstond bij de beoordeling door selectiecommissies. Die schatten de persoonlijke kwaliteiten van vrouwelijke kandidaten systematisch lager in. Volgens de Groningse statisticus Casper Albers is er sprake van de zogeheten Simpsons paradox. Wie de toekenningspercentages uitsplitst naar de negen verschillende onderzoeksprogramma's van NWO ziet zowel een verschil in het aandeel vrouwen bij de aanvragen per programma als een verschil in honoreringskansen per programma. Het aandeel vrouwelijke aanvragers is het hoogst in de gezondheidswetenschappen en de maatschappij- en gedragswetenschappen; precies de programma's met de slechtste honoreringskansen. Het aandeel vrouwelijke aanvragers is het laagst bij natuurkunde; het programma met de hoogste honoreringskansen. Met andere woorden: vrouwen kiezen vakgebieden met weinig kansen. Volgens onderzoekster Ellemers biedt Simpsons paradox geen verklaring voor het sekseverschil in de honoreringskansen. *Ellemers*: 'Wij verwijzen in ons artikel naar eerder onderzoek dat deze "paradox of equality" heeft aangetoond: juist als vrouwen goed vertegenwoordigd lijken te zijn, of er voldoende maatregelen lijken te zijn om vrouwen gelijke kansen te bieden, vervallen mensen gemakkelijker in de neiging hun oordeel mede op stereotype verwachtingen te baseren.' Bovendien is de algemene bevinding dat er een verschil is volgens Ellemers niet de belangrijkste conclusie van het onderzoek: 'NWO ziet al jaren een patroon van vrouwen die minder beurzen krijgen dan mannen. Wij wilden onderzoeken waar dat aan ligt. Dan blijkt dat taalgebruik een rol speelt, dat onderzoeksvoorstellen van mannen en vrouwen inhoudelijk even goed worden beoordeeld, en dat vrouwen met name in sectoren waar ze veel aanvragen indienen minder kans hebben op een beurs dan mannen. Dat is nieuwe informatie, in ieder geval voor NWO.'

quotum. Denkbaar is een keurmerk voor universiteiten, die actief aandacht besteden aan vrouwenemancipatie of een gelijke periode zwangerschapsverlof voor vrouwen en mannen, 'zodat vrouwen de zorgtaken kunnen delen met hun man'.

Een veelgehoorde mogelijkheid om seksevooroordelen tegen te gaan zijn rolmodellen, succesvolle vrouwelijke wetenschappers dus, die onder de aandacht worden gebracht. Wat dat betreft gaat het de goede kant op. In januari werd Beatrice de Graaf – samen met Alexander Rinnooy Kan – benoemd tot voorzitter van de Nationale Wetenschapsagenda. En de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) heeft sinds maart in José van Dijk voor het eerst een vrouwelijke voorzitter. Ook bij de jongerenafdeling van de KNAW, De Jonge Akademie, staat sinds dit jaar een vrouw aan het roer: de Tilburgse jurist Rianne Letschert. Van de Jonge Academie is bovendien 47 procent van de leden vrouw.

Over één ding zijn de geraadpleegde vrouwen het eens: het belangrijkste is bewustwording. 'Jonge wetenschappers moeten weten op welke manier er naar hun cv of presentatie wordt gekeken,' zegt politicoloog Mügge. Ook veel mannen moeten nog een slag maken, vindt Judi Mesman: 'Er zijn nog steeds mannen die beweren dat ze bepaalde subsidies of functies niet krijgen, omdat ze nou eenmaal man zijn. Ze zijn er heilig van overtuigd dat vrouwen worden voorgetrokken, en dat is niet zo. Anderen denken: in Nederland zijn we daar toch overheen, of: vrouwen willen gewoon niet. Zolang er niet algemeen geaccepteerd wordt, dat het een probleem is, gaat er ook niets veranderen.' ↵

Folia heeft voor dit artikel vijftientig vrouwelijke Veni-laureaten van de UvA aangeschreven. Er kwamen vier out-of-office reply's terug. Drie vrouwen gaven aan geen probleem te zien en daarom niet aan het artikel te kunnen bijdragen. Vier lieten weten het onderwerp belangrijk te vinden, maar geen tijd te hebben om mee te werken. Zeven zeiden dat seksevooroordelen een reëel probleem zijn – te herkennen aan het lage aantal vrouwen in topposities – maar dat ze er persoonlijk nooit iets van hebben gemerkt en nog eens zeven lieten weten dat vrouwen het moeilijker hebben in de wetenschap dan mannen. Overigens had geen van de Veni-laureaten het gevoel dat dit specifiek een UvA-probleem is, maar heeft het volgens hen betrekking op het wetenschappelijke klimaat als geheel. Het klimaat aan de UvA is volgens sommigen vrouwvriendelijker dan elders.